

Sonja Veselinović

SERETIDE, BERODUAL, SINGULAR, POEZIJA JE UŽASNA BOLEST

(Petar Matović: *Koferi Džima Džarmuša*, NB „Stefan Prvovenčani“, Kraljevo, 2009)

U filmu *Kafa i cigarete*, Tom Vejts kaže Igiju Popu: „Mi smo, u stvari, generacija kafe i cigareta, kad bolje razmisliš“. Kada bolje razmisliš, to je upravo ono što nam daje utisak da nismo sami, te dve stvarčice koje lagano ubijaju. Čini se da je Džim Džarmuš, u ovom omnibusu neostvarenih dijaloga, govorio baš o toj suštinskoj osamljenosti čoveka, koja se produbljuje svakim bezuspešnim kontaktom. Ali se maskira kucanjem šoljicama kafe, pripaljivanjem cigareta, odvrćanjem pogleda. I kada onaj drugi ode, još uvek ostaje privid razgovora u plavičastom dimu. Ili slutnja Boga. „Miran sam. Pušim cigaretu, dim je oreol / koji presecaš svojim krilima“, poručuje Gospodu lirsko *ja* u pesmi Petra Matovića. Možda zato njegova pesnička knjiga *Koferi Džima Džarmuša* poziva na razgovor majstora neobičnih replika.

Šta je to čime nas Matovićeva poezija na prvo čitanje pogoditi? Atmosfera, upečatljivo dočaravanje atmosfere. Jer ovo je poezija samoće, poezija svijena oko introvertovanog subjekta, usredsređenog na sopstvena čula, utiske i pabirke misli. Hipersenzibilno i samosvesno, subjekt se utiskuje u poznate predmete pouzdanog prostora, dok u njima traga za utehom i smislom. On zrači iz svoje sobe-svesti nasuprot destruktivnoj spoljašnjosti koja, menjajući godišnja doba, snegove i sunčane dane, osvite i sumrake, traga za reakcijom u njemu. No, Matovićeva pesma ipak nije mirna, lišena osećanja i naglašanih estetskih efekata: introspekcija subjekta i statičnost njegovog sveta obrađene su bogatim, razvijenim i raznolikim slikama. Ta je slikovitost veoma uspelo pomirila i poetički udaljena iskustva modernih srpskih pesnika. Njena funkcija preoblikovanja, preosmišljanja doživljava svakodnevice, u prvom je planu, posebno sa ciljem da se naglasi osobena percepcija stvarnosti, pa i njenog najbanalnijeg dela.

Pesma prezenta, pesma simultanog samoposmatranja, pesma stanja, ostvaruje se bogatstvom jezika i slike, tako da se iz prostora samoće uskrsava u stvaralački prostor. Najlakše je to uočiti u ciklusu „Urušene paralele“, čija prva pesma, „Na oštrici brijača“, može biti čitana i kao autopoetička. Efektnim promenama ritma i tona, od nepovezanih *fleševa* u prvoj strofi, preko verističke slike buđenja u drugoj i prelaza na viši značenjski plan u trećoj, između ostalog i pozivanjem na mit, pa sve do finog obrta u četvrtoj strofi, nenametljive poente koja miri i povezuje prethodne, Matović jednu čestu temu – odmeravanje života i pisanja – oslikava osobenim bojama: „Svaki put obećavam, kad pred brijanje palcem / ispitujem oštricu žileta, da ću, čim budem / zadovoljan sobom, napisati pesmu“. Kao na oštrici žileta presecaju se ovi stihovi, i jaka opkoračenja unose dodatnu dozu sumnje u izrečeno: sumnje u sebe ili sumnje u pesmu. To je, možda, ona idealna predstava – pesma napisana u trenutku duševnog mira, zadovoljstva sobom, osećaja ispunjenosti. „Na oštrici brijača“ i mnogi drugi stihovi, ispovest su tragaoca za takvim stanjem, tako da se prva pesma ove

knjige nadvija nad pesničkim svetom zalelujanim između opsednutosti sobom i opsednutosti pisanjem.

„Pomisao na bekstvo / katkad je sasvim dovoljan beg“, kaže lirski subjekt u pesmi „Selidba“, gde takođe neodvojivost čulnog, telesnog doživljaja ili teskobe i duhovnog stanja, biva podlogom pesničkog iskustva, pesničke selidbe. Pomišljam na sintagmu *sobna mitologija* Dejana Aleksića, koja bi dobro pratila ove Matovićeve pesme, a ova dva pesnika imaju i jednog zajedničkog uzora, pesnika Ivana V. Lalića. Njemu Matović posvećuje pesmu „Ozračenje sobe“, u kojoj se vidokrug sobe bogati još jednom dimenzijom, ontološkom. Lirski subjekt, iz mraka sobe, u gradu koji je zahvaćen olujom i ostao bez struje, tumači munje voljom i veličinom Tvorca, njegova pozicija je dvosmislena, kao i bezbednost njegovog povlašćenog prostora. Prozor kao mesto prelamanja spoljnog i unutrašnjeg sveta, poredi se sa bioskopskim platnom, koje izaziva osećanja, ali prolaznog, estetskog karaktera. U pesmi „Gluhi Odisej“ prikazan je i sam prelaz iz jednog u drugi svet: nakon slikovitog opisa mikrosveta stola, sledi izlazak: „U pet popodne svakodnevno izlazim, / da se zblížim sa senima: *eros*, / to je sveća na grobu mog oca.“ Ova pesma osmišljena je tako da se lični doživljaj, razvijen u prve dve strofe, citatima dovodi u vezu sa drugim pesničkim ostvarenjima. Ti citati prilagođavaju se kontekstu, tako da se jedno prepoznatljivo „gde svih svetova razlike začute“ odnosi na sto, a depatetizacija ne prelazi ni u ironiju ni u banalnost. A u pet popodne, lirsko *ja* izlazi, ne da bi se približilo ljudima, već senima. Možda mu se, kao i Lorki, *soba preliva agonijom*, jer *smrt stavlja svoje seme u ranu*. Ipak, spasava ga zadržana emocija onog Kostićevog citata – ako je *eros* na grobu, onda *tanatosa* možda i nema.

Eros, još jedna važna tema zbirke *Koferi Džima Džarmuša*. Prisustvo one koja lirsko *ja* izvodi iz stana, iz sobe, iz osame. Jer, spoj sa drugim bićem donosi novu mitologiju. Sobna neosetljivost nasuprot spoljnoj preosetljivosti, vrhunac praznine i *ekskurzija vedrine*. Ljubavnici se nalaze kraj reke i u tom skrovištu vlada harmonija sa prirodom, sa mesecom i anđelima. Ova relacija vrhuni se u autopoetičkoj pesmi „Žudeći za ženskim pismom“, gde se ovoj već pomalo obesmišljenoj sintagmi pridaje novo značenje. U svojoj ljubavnoj žudnji, lirsko *ja* žudi i za pesmom „kojom bi ona bila zadovoljna“. I tako se termin suštinski vezan za odeljivanje muškog i ženskog principa, uvodi kao put spajanja, sredstvo još veće bliskosti i razumevanja. U sferama muško-ženskog razumevanja ostvaruje se i naslovna pesma, „Koferi Džima Džarmuša“. Krećući se od replike na film do kafanske floskule, ova pesma preleće i sažima niz emocija, koje se opet pojačavaju u suočenju statične i pokretne vizije sveta. Život na platnu i život kroz prozor, kao konkurenti onom *stvarnom, dinamičnom, proživljenom* životu. I pitanje: ako sebe vidim kao putnicu, koliko je važno to što nigde nisam otputovala?

Ipak, još uvek je veoma važno koji je mesec, jer čitav ovaj pesnički svet upravlja se prema usudima kalendara: „*Neće dugo trajati ova hladnoća*, govorim / kvartalnom nadom. *Ekskurzija vedrine*, / to nebo kao da je preneseno iz nekog drugog doba“ („Pismo“). Kada se teži svođenju događaja, događaji postanu promene vremena i smene sezonskih stanja. I eto teme posve neuobičajene za poeziju, bolesti još uvek nepoetizovane – alergije. Razmišljajući o zraku kao zločincu, o listanju knjiga punih grinja, pesnik će, nešto izmenjenim putem, doći do poznatog zaključka: „*Poezija je užasna bolest!*“ („Opstrukcije“). I u jednoj od najzanimljivijih pesama zbirke, „*Ambrozija u cvetanju*“, uspešno se dočarava nova egzi-

stencijalna situacija savremenog subjekta: „Leto će potrajati do duboko u oktobar, prognozira se, / polen neće biti umrtvljen, bronhije ostaju u grču. // Na šalteru apoteke, u kratkim sinkopama, kao basmu / šapućem: seretide, berodual, singular!” Matović vešto krijumčari ovakve izraze, kao i mnoge žargonizme, u čisto lirski kontekst, ne narušavajući ton. U ovoj pesmi, uspeva mu čak da ostvari neku vrstu finala, pa i specifičan fatalistički ton na završetku: „Šapućem, da prizovem magiju: seretide, berodual, / singular – kraj avgusta je, cveta ambrozija”. Teško je zamisliti da pesma koja započinje na šalteru apoteke i sa kortikosteroidima, razvija se preko putovanja u prestonicu okruga na bronho-provokaciju, susreta sa policijom i privođenja, a završava apelom da su drvoredi breza ubice, te da se histamin razmnožava brže od pacova, može imati neku vrstu uzvišene, patetične okosnice. No, upravo je tako, pa nam preostaje da primetimo da se egzistencijalna pitanja menjaju, kao i trenuci uzvišenosti u modernom svetu.

Savremena tema obrađena je i u ciklusu „U mreži”, gde se otkriva još jedna dimenzija čovekovog boravka u odabranom prostoru. Umrežen, on se prepušta zakonitostima *onostranog*: lišavanju anonimnosti, mogućnostima malicioznog pamćenja, razotkrivanju dugo građene intime, hakovanju košmara, latentnoj shizofreniji, dostupnim bogovima i đavolima („hristić za intimnu upotrebu”). Otuda i pomereni duhovni horizonti, koji se više ne mogu zanemarivati. Ili, drugačije rečeno: „Molitvu nisam izgovorio, nju sam ti poslao / mejlom”. Eto još jednog prividnog puta iz samoće, po kojima se ova zbirka razilazi. Da li ih sve pokriva njen naslov? Reklo bi se da ne, iako je izazovan i efektan, lako se pamti i privlači pažnju, što nije loše za jednu pesničku zbirku. Malo i pesničke promišljenosti. Jer ova je knjiga, svakako, vredno društvo za vaše trenutke osamljenosti, bolja od kafe i cigareta. Pa i ako vas lagano ubija, ništa novo, odavno se zna da je poezija užasna bolest.